

دانشگاه پیام نور

دانشگاه پیام نور استان تهران - مرکز دماوند

گروه مدیریت اجرایی (MBA)

مدیریت ریسک و اثر آن بر کاهش

تجارت و بازرگانی غیر رسمی (قاچاق کالا)

استاد راهنما: دکتر رضا نجاری

استاد مشاور: دکتر علی ربیعی

پژوهش و نگارش: مجید قاسمی

شماره دانشجویی: ۸۷۰۰۰۶۱۸۴

آذر ۹۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تقدیم به

پدر دلسوز

مادر فداکار

و همسر و فرزند عزیزم

با سپاس فراوان از اساتید محترم جناب آقای دکتر نجاری و جناب آقای دکتر ربیعی که بدون راهنمایی و هدایت و مشاوره ایشان امکان رسیدن به سر منزل مقصود فراهم نبود.

همچنین قدردانی ویژه خود را به جناب آقای دکتر امیر خانی که در مقام استاد داور اینجانب را از رهنمودهای ارزنده خود برخوردار ساختند، اعلام می دارم.

تقدیر و تشکر خود را تقدیم به دوستان ارجمند سرکار خانم زینب روحی و آقایان محمد ایلخانی، عباس نخعی پیشکش، محمد اکبری گلنگدري و روح الله محمودی وسطی کلایی می نمایم.

در پایان نیز از تمامی دوستان و صاحب نظرانی که اینجانب را در راه انجام این تحقیق و پژوهش یاری نمودند به ویژه ریاست محترم دانشگاه پیام نور مرکز دماوند جناب آقای دکتر غفوری و پرسنل زحمتکش و خدوم آن مرکز به ویژه سرکار خانم دادفر و سرکار خانم اسماعیلی سپاسگزاری می کنم.

چکیده:

در دنیای امروز مطالعات مربوط به قاچاق کالا به عنوان یک موضوع اقتصادی-مدیریتی مورد توجه تمامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه بوده است. پیامدهای این پدیده در عرصه های مختلف اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی بر کسی پوشیده نیست و لذا فعالیتهای دولتها در مورد مبارزه با تجارت غیر قانونی (قاچاق) امری ضروری می نماید. نکته مهمی که در اینجا وجود دارد عبارت از ارتباط بین ریسک و قاچاق کالا می باشد و این موضوع در ادبیات قاچاق در سطح بین المللی مورد توجه محققین حوزه اقتصاد و مدیریت بوده است.

در این تحقیق ضمن بیان چگونگی اثر متغیرهای مستقل و وابسته در رابطه با قاچاق تکنیکی کالا (قاچاق از طریق مبادی رسمی ورود کالا) و همچنین مدل ریسک تو بین و بر اساس سوال اول تحقیق و سوالات فرعی مربوط به آن مدلها کمی - ریاضی موجود در مورد ریسک قاچاق شامل مدل قاچاق قیمت قانونی واحد، مدل تعادل قیمتی دوگانه قاچاق و مدل تفاوت قیمت به روش کتابخانه ای مورد بررسی قرار گرفته و در ادامه اطلاعات آماری ۴ مورد از کالاها که نقش تعیین کننده ای در میزان حجم قاچاق کالا دارند یعنی سیگار، البسه، تلفن همراه و کیف و کفش و همچنین مجموعه این ۴ کالا به عنوان یک گروه کالایی کوچک با استفاده از مدل ریسک تو بین مورد تحلیل قرار خواهند گرفت و نهایتاً با استفاده از نرم افزار SPSS، رگرسیون خطی بین متغیرهای مستقل و وابسته و همچنین میزان همبستگی متغیرها در هر یک از آنها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون تحلیل خواهند شد. نهایتاً بر اساس سوال دوم تحقیق و با استفاده از نظرات کارشناسان صاحب نظر در حوزه مبارزه با قاچاق کالا و ارز مهمترین شاخص های افزایش ریسک قاچاق با روش تجزیه و تحلیل متن و بر اساس تعریف ریسک قاچاق احصا خواهند شد.

کلمات کلیدی: ریسک - تجارت غیر رسمی (غیر قانونی) - قاچاق کالا - فرایندهای تجاری و بازرگانی - فناوری اطلاعات - کم نمایی - قیمت مبتنی بر تعرفه - اختلاف قیمت

فهرست مطالب:

۱۶	پیشگفتار
۲۱	فصل اول: کلیات تحقیق
۲۲	مقدمه
۲۳	۱-۱- بیان مسئله
۲۴	۱-۲- اهمیت موضوع پژوهش
۲۵	۱-۳- سوالهای اصلی تحقیق
۲۵	۱-۴- سابقه و ضرورت انجام تحقیق
۲۷	۱-۵- متغیرهای مستقل و وابسته
۲۸	۱-۶- هدف ها و کاربردها
۲۸	۱-۷- قلمرو مکانی پژوهش
۲۸	۱-۸- قلمرو زمانی پژوهش
۲۹	۱-۹- قلمرو موضوعی پژوهش
۲۹	۱-۱۰- محدودیتها
۲۹	۱-۱۱- کلیات روش تحقیق و مدل مورد استفاده
۲۹	۱-۱۲- کلمات مفهومی (واژگان کلیدی)
۳۰	۱-۱۳- خلاصه
۳۱	فصل دوم: ادبیات و مبانی نظری تحقیق
۳۲	مقدمه
۳۲	۲-۱- تعریف ریسک، انواع آن و برخی موارد مرتبط با آن
۳۲	۲-۱-۱- ریسک
۳۳	۲-۱-۲- تعریف دو بعدی ریسک

۳۴	۳-۱-۲- فرایند دو بعدی ریسک
۳۵	۴-۱-۲- یکی از دسته بندی ریسک
۳۶	۵-۱-۲- تقسیم بندی دیگری از ریسک
۳۷	۶-۱-۲- انواع ریسک از دیدگاه همیز و پناک
۳۷	۷-۱-۲- ریسکهای اصلی نهاد های مالی
۳۸	۸-۱-۲- پارامترهای عمده عملکرد مدیریت ریسک در موسسات مالی و بانکها
۳۹	۹-۱-۲- اهم ریسکهای مرتبط با کسب و کارهای اینترنتی
۴۰	۱۰-۱-۲- دو تعریف برای مدیریت ریسک
۴۰	۱۱-۱-۲- مزایای مدیریت ریسک
۴۱	۱۲-۱-۲- چارچوب مدیریت اثربخش ریسک عملیات
۴۲	۲-۲- فرایند مدیریت ریسک
۴۲	۱-۲-۲- برنامه ریزی مدیریت ریسک
۴۳	۲-۲-۲- تشخیص ریسک
۴۵	۳-۲-۲- تجزیه و تحلیل کیفی ریسک
۴۵	۴-۲-۲- تجزیه و تحلیل کمی ریسک
۴۶	۵-۲-۲- برنامه ریزی برای واکنش در برابر ریسک
۴۷	۶-۲-۲- نظارت و کنترل ریسک
۴۸	۳-۲- چرخه مدیریت ریسک در بانکها
۴۹	۴-۲- ریسک و فرایند جهانی شدن
۵۰	۱-۴-۲- ریسکهای مالی جهانی شدن (ریسک کشورها)
۵۱	۲-۴-۲- مدیریت ریسکهای ناشی از جهانی شدن

۵۲	۵-۲- منابع ریسک در پروژه ها
۵۳	۶-۲- ریسک و مقوله مدیریتی تصمیم گیری
۵۴	۷-۲- مدل‌های مدیریت ریسک
۵۴	۱-۷-۲- مدل SHAMPU
۵۵	۲-۷-۲- مدل ALARM
۵۶	۳-۷-۲- مدل PRMA
۵۷	۴-۷-۲- مدل PMBOK
۵۹	۸-۲- نتایج حاصله در خصوص ریسک، انواع و مدیریت آن
۶۰	۹-۲- مدل قاچاق از طریق مبادی رسمی ورود کالا (مطالعه موردی کشور فیلیپین بر اساس یافته های علمی بکر و الریچ)
۶۰	۱-۹-۲- کلیاتی در خصوص مدل قاچاق از طریق مبادی رسمی ورود کالا
۶۲	۲-۹-۲- چارچوب نظری
۶۲	۱-۲-۹-۲- ماهیت موضوع
۶۴	۲-۲-۹-۲- مدل
۶۹	۳-۹-۲- تحلیل تجربی
۷۰	۱-۳-۹-۲- میزان کالای قاچاق شده
۷۸	۲-۳-۹-۲- متغیر درآمد
۷۹	۳-۳-۹-۲- ریسک دستگیر شدن
۸۰	۴-۳-۹-۲- هزینه اضافی بازار سیاه
۸۳	۵-۳-۹-۲- متغیر های ساختگی
۸۳	۴-۹-۲- نتایج حاصله در خصوص قاچاق از طریق مبادی رسمی ورود کالا
۸۴	۱۰-۲- قاچاق و اختلاف قیمت (مطالعه موردی کشور اندونزی)

۸۴	۱-۱۰-۲- کلیاتی در رابطه با قاچاق و اختلاف قیمت
۸۵	۲-۱۰-۲- پدیده قاچاق و مدل‌های باگواتی و هانسن
۸۶	۳-۱۰-۲- نظریه دیگری در رابطه با قاچاق
۸۸	۴-۱۰-۲- ارتباط قاچاق و رفاه
۹۰	۵-۱۰-۲- ارتباط بیشینه سازی درآمد مالیاتی و قاچاق
۹۱	۶-۱۰-۲- قاچاق و ارتباط آن با اختلاف قیمت
۹۵	۷-۱۰-۲- نتایج حاصله در خصوص پدیده اختلاف قیمت
۹۵	۱۱-۲- قاچاق ، تجارت قانونی و اختلاف قیمت (رویکردی نظری به جرم)
۹۶	۱-۱۱-۲- کلیاتی در خصوص ارتباط قاچاق، تجارت قانونی و اختلاف قیمت
۹۹	۲-۱۱-۲- مدل پیشنهادی
۱۰۷	۳-۱۱-۲- قاچاق و اعمال فشارهای قانونی
۱۱۱	۴-۱۱-۲- تعرفه ها و قاچاق
۱۱۳	۵-۱۱-۲- قیمت جهانی و قاچاق
۱۱۴	۶-۱۱-۲- نتایج بدست آمده در رابطه با رابطه قاچاق، تجارت قانونی و اختلاف قیمت
۱۱۵	۱۲-۲- قاچاق ، ریسک و رفاه در مدل اقتصادی Ricardo-Viner
۱۱۷	۱-۱۲-۲- یک مدل RV برای قاچاق
۱۲۲	۲-۱۲-۲- قاچاق و رفاه
۱۲۷	۳-۱۲-۲- اثرات افزایش تعرفه
۱۳۳	۴-۱۲-۲- اثرات افزایش سخت گیری در اجرای قوانین
۱۳۶	۵-۱۲-۲- نتایج بدست آمده در رابطه با مدل RV قاچاق
۱۳۷	۱۳-۲- علائم وجود قاچاق کالا در ایران
۱۴۰	۱۴-۲- اثرات اقتصادی، فرهنگی و سیاسی قاچاق در ایران از نمایی دیگر

- ۱۴۲-۱۵-۲- بورس، روانسازی تجارت و افزایش ریسک قاچاق در ایران
- ۱۴۴-۱۶-۲- کشورهای همسایه، پدیده قاچاق در ایران و ریسک قاچاق
- ۱۴۷-۱۷-۲- سازمانهای بین المللی اندازه گیری ریسک و درجه اعتبار یک کشور
- ۱۴۷-۱۸-۲- برخی از راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا و ارز در ایران
- ۱۴۹-۱۹-۲- قاچاق کالا، ریسک و استانهای مرزی
- ۱۵۱-۲۰-۲- برآورد قاچاق کالا در ایران در سالهای ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۲ میلادی

فصل سوم: روش تحقیق

- ۱۵۴- مقدمه
- ۱۵۴-۱-۳- روش تحقیق
- ۱۵۴-۱-۱-۳- شیوه تحقیق
- ۱۵۴-۲-۱-۳- روش و ابزار گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات
- ۱۵۵-۳-۱-۳- جامعه آماری، تعداد نمونه و روش نمونه گیری
- ۱۵۵-۴-۱-۳- استخراج و تشریح متغیرها
- ۱۵۶-۲-۳- محدودیتها و موانع
- ۱۵۷-۳-۳- مراحل انجام تحقیق
- ۱۵۷-۴-۳- مدل تحلیلی ریسک قاچاق
- ۱۵۸-۵-۳- مدل مفهومی ریسک قاچاق کالا
- ۱۵۸-۶-۳- دیاگرام مراحل انجام پژوهش

فصل چهارم: یافته های تحقیق (تجزیه و تحلیل اطلاعات)

- ۱۶۰- مقدمه
- ۱۶۴-۱-۴- مدل های ریسک موجود در ارتباط با قاچاق
- ۱۶۴-۱-۱-۴- مدل قاچاق قیمت قانونی واحد

۱۶۵	۲-۱-۴- تعادل قیمتی دو گانه قاچاق
۱۶۶	۳-۱-۴- مدل تفاوت قیمت
۱۶۷	۲-۴- مقایسه ای از مدل‌های موجود ریسک قاچاق
۱۶۸	۳-۴- نقدی بر مدل‌های موجود ریسک قاچاق
۱۷۰	۴-۴- اطلاعات مورد نیاز به منظور برآورد مدل ریسک توپین بر اساس بازرگانی خارجی ایران
۱۷۷	۵-۴- تجزیه و تحلیل کالای البسه
۱۸۴	۶-۴- تجزیه و تحلیل کالای تلفن همراه
۱۸۹	۷-۴- تجزیه و تحلیل کالای کیف و کفش
۱۹۴	۸-۴- تجزیه و تحلیل کالای سیگار
۱۹۹	۹-۴- تجزیه و تحلیل گروه کالایی منتخب (البسه-تلفن همراه- کیف و کفش و سیگار)
۲۰۶	۱۰-۴- شاخص های اثر گذار بر افزایش ریسک قاچاق
۲۰۹	فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات
۲۱۰	مقدمه
۲۱۲	۱-۵- مدل ریسک توپین و تعادل در قاچاق
۲۱۲	۱-۱-۵- تعادل قاچاق قیمت قانونی واحد
۲۱۹	۲-۱-۵- مدل قیمت دو گانه در قاچاق
۲۲۰	۳-۱-۵- کم نمایی مربوط به واردات
۲۲۱	۲-۵- کم نمایی (Under-invoicing) و پدیده تفاوت قیمت
۲۲۳	۳-۵- پیامدهای رفاهی قاچاق تحت ریسک
۲۲۵	۴-۵- پاسخ به سوالات طرح پیشنهادی
۲۳۰	۵-۵- نتیجه گیری نهایی
۲۳۲	۶-۵- پیشنهاداتی برای تحقیقات آتی

۲۳۴	فهرست منابع
۲۳۷	ضمائم
۲۶۰	چکیده انگلیسی
۲۶۱	صفحه عنوان انگلیسی

فهرست جداول و نمودارها:

۴۸	چرخه مدیریت ریسک
۵۴	مدل SHAMPU
۵۵	مدل ALARM
۵۶	مدل PRMA
۵۷	مدل PMBOK
۶۷	مدل قاچاق تکنیکی کالا و نمایش گرافیکی شرایط اولیه
۷۳	زمان تخمینی رسیدن کالا به فیلیپین از مسیر دریا
	مغایرت‌های اطلاعات مربوط به کشور شریک تجاری در دوره زمانی ۱۹۶۵ تا ۱۹۷۸
۷۷	بر حسب هزار دلار
۸۹	حالت رفاه بیشتر در مدل پیت - انجام فعل قاچاق
۸۹	حالت رفاه کمتر در مدل پیت - عدم انجام قاچاق
۱۰۵	سود نهایی در واردات قانونی و غیر قانونی در مدل PMP
۱۲۵	کاربرد نیروی کار در خدمات قاچاق
۱۲۶	ارزش تولید نهایی نیروی کار
۱۴۰	آثار و نتایج اقتصادی قاچاق کالا
۱۴۱	آثار و نتایج اجتماعی - فرهنگی قاچاق کالا
۱۴۲	آثار سیاسی قاچاق کالا
۱۴۴	مرزهای ایران با کشورهای همسایه
۱۵۲	حجم نسبی قاچاق کالا در ایران در سالهای ۱۹۷۰ تا ۲۰۰۲ میلادی
۱۵۷	مدل ریسک قاچاق توپین

۱۵۸	مدل مفهومی ریسک قاچاق کالا
۱۵۸	مراحل انجام پژوهش
۱۶۵	مدل تعادل دوگانه قاچاق شیخ
۱۶۷	مدل PMP قاچاق
۱۷۲	جدول مشخصات بازرگانی کالای البسه بر حسب میلیون ریال
۱۷۳	جدول مشخصات بازرگانی کالای تلفن همراه بر حسب میلیون ریال
۱۷۴	جدول مشخصات بازرگانی کالای کیف و کفش بر حسب میلیون ریال
۱۷۵	جدول مشخصات بازرگانی کالای سیگار بر حسب میلیون ریال
۱۷۶	جدول مشخصات بازرگانی گروه ۴ کالایی بر حسب میلیون ریال
۲۰۶	جدول آمار توصیفی تحصیلات کارشناسان
۲۰۶	جدول آمار توصیفی گروه سنی کارشناسان
۲۰۶	جدول آمار توصیفی سابقه کار کارشناسان
۲۰۷	جدول شاخصهای ۹ گانه اثرگذار در افزایش ریسک قاچاق
۲۰۷	جدول امتیاز بندی شاخصهای ۹ گانه اثرگذار در افزایش ریسک قاچاق
۲۰۸	جدول امتیاز هر گزینه بر اساس مصاحبه غیر حضوری
۲۱۳	مدل صحیح قاچاق مبتنی بر ریسک
۲۱۹	قاچاق و اعمال فشارهای قانونی
۲۲۰	ریسک و مدل قیمت دوگانه شیخ
۲۲۱	قاچاق و کم نمایی واردات
۲۲۵	مدل صحیح قاچاق مبتنی بر ریسک
۲۲۷	تغییرات ریسک برای گروه ۴ کالایی در ۳۰ ماهه فروردین ۸۸ الی شهریور ۹۰

- ۲۲۸ نمودار هیستوگرام برای گروه ۴ کالایی در ۳۰ ماهه فروردین ۸۸ الی شهریور ۹۰
- ۲۲۸ نمودار scatterplot برای گروه ۴ کالایی در ۳۰ ماهه فروردین ۸۸ الی شهریور ۹۰
- ۲۲۹ جدول امتیازات هر یک از گزینه ها
- ۲۳۰ نمودار امتیازات هر یک از گزینه ها

پیشگفتار:

فرمان مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) در مورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز خطاب به ریاست جمهوری

گسترش پدیده قاچاق و تاثیر مخرب آن در امر تولید و تجارت قانونی و سرمایه گذاری و اشتغال ، خطر جدی و بزرگی است که باید با جدیت تمام با آن مبارزه کرد و بر همه دستگاههایی که به نحوی می توانند در این امر دخیل باشند ، واجب است که سهم خود را در این مبارزه ایفا کنند.

اولا باید کانون مرکزی این مبارزه در سطح عالی نزدیک به رئیس دولت و دارای اشرف قانونی بر دستگاههای ذیربط دولتی باشد. ثانيا تبلیغات متناسب وهوشمندانه و همه جانبه ، در خدمت این مبارزه قرار گیرد. ثالثا برخورد قضایی و انتظامی ، قاطع و در ارتباط کامل با تصمیم گیری های آن کانون مرکزی باشد. رابعا عزم جدی بر این باشد که عمل قاچاقچی کاملا بر خلاف صرفه و همراه با خطر باشد و جنس قاچاق از پیش از مبادی ورودی تا محل عرضه ی آن در بازار ، آماج اقدامات گوناگون این مبارزه قرار گیرد.

البه در این کار لازم است با دقت و مراقبت تمام از آلوده شدن عناصر دست اندرکار این مبارزه به بیماری رشوه و امثال آن جلوگیری شود.

بدیهی است که دستگاه قضایی از یک سو و دستگاههای انتظامی و احیانا نظامی از سوی دیگر وظیفه دارند در این امر مهم همکاری کامل داشته باشند.

توفیق جناب عالی و دیگر دست اندرکاران رادر این امر بزرگ از خداوند متعال مسئلت می کنم.

سید علی خامنه ای

۸۱/۴/۱۲

قاچاق کالا در دنیای امروز منجر به اثرات نامطلوبی در فرایندهای تجاری گردیده است. ناهنجاریهای مربوط به این پدیده در زمانی که صحبت از قاچاق انسان ، قاچاق اسلحه و مهمات ، قاچاق مواد مخدر، قاچاق اشیای باستانی و عتیقه جات و همچنین قاچاق کالاهای ممنوعه نظیر مشروبات الکلی و ... به میان می آید ، از بعد تجاری خارج شده و رنگ امنیتی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی به خود می گیرد. لذا در تمامی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه وجود سازمانهایی که وظیفه حفاظت

از مرزها و همچنین روان سازی فرایندهای تجاری را بر عهده دارند امری بدیهی می باشد. در کشور ما نیز ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در این حوزه فعال است و با هدفگذاری، برنامه ریزی و برقراری هماهنگی بین دستگاههای مبارزه کننده با این پدیده ناهنجار در حال انجام ماموریت ذاتی خود است. ضمن اینکه در سند راهبردی ملی این ستاد نیز علاوه بر ثبت چشم انداز و ماموریت این سازمان، موارد ذیل به عنوان اصول و ارزشهای حاکم بر مبارزه با قاچاق کالا و ارز مورد توجه قرار گرفته است که به نوعی بیانگر چارچوب موضوع مبارزه با این پدیده می باشد (معاونت پژوهش ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز، ۱۳۸۸: ۱۷)^۱.

- استیفای حقوق عمومی، کاهش تزاخم با مردم و توجه به منافع ملی
- اصل دقت، سرعت و صحت عمل
- استقلال، شکوفایی، سلامت و امنیت اقتصادی
- اصل حاکمیت تفکر راهبردی در مبارزه با قاچاق کالا و ارز
- جامعیت و روزآمدی مبارزه با قاچاق
- اصل افزایش ریسک قاچاق کالا و ارز به سمت باندهای بزرگ و مرکزیت کشور
- اعتماد سازی و جلب مشارکت عمومی در مبارزه
- ترویج فرهنگ تولید کالای کیفی و مصرف کالاهای ایرانی
- اصل تقدم کنترل نرم افزاری بر کنترل سخت افزاری
- صیانت از سرمایه های انسانی

اثرات مخرب دیگری در کنار پیامدهای ذکر شده در بالا وجود دارند که به طور مستقیم و یا غیر مستقیم با تجارت غیر قانونی مرتبط هستند و از این میان می توان به رکود اشتغال مولد، تضعیف صنایع داخلی که با شرکت های تولیدی خارجی در حال رقابت هستند، آسیبهای فرهنگی و اجتماعی و ده ها اثر مخرب دیگر اشاره کرد. لذا در کشور جمهوری اسلامی ایران ۴ دستگاه شامل ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز، سازمان تعزیرات حکومتی، گمرک جمهوری اسلامی و نیروی انتظامی به طور مستقیم در کار مبارزه با قاچاق کالا مسئولیت داشته و ۶ دستگاه دولتی دیگر شامل بانک مرکزی، سازمان جمع آوری و فروش اموال تملیکی، سازمان بنادر و کشتیرانی، دادگاه انقلاب،

^۱ افق ۱۰ ساله مبارزه با قاچاق کالا و ارز

سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت کالا و ستاد اجرائی فرمان امام به نحوی در این کار سهیم هستند . در این میان گمرک جمهوری اسلامی به عنوان مرزبان اقتصادی کشور نقش مهمی در وصول درآمدهای دولت و اجرای سیاستها و خط مشی های اقتصادی-بازرگانی دارد (معاونهت پژوهش ، آمار و اطلاعات ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز ، ۱۳۸۸: ۵۵)^۱

نکته ای که در تجارت غیر قانونی قابل توجه است ارتباط بین ریسک و قاچاق می باشد که در سند ملی راهبردی مبارزه با قاچاق کالا و ارز بدان اشاره شده است. چرا که افرادی که مبادرت به ارتکاب این عمل غیر قانونی می ورزند با انجام بررسی های مختلف نسبت به ارزیابی ریسک عمل خود اقدام نموده و بسته به اینکه این اشخاص در زمره افراد ریسک پذیر و یا ریسک گریز باشند ، تصمیمات لازم را اتخاذ می کنند. ریسک قاچاق به عنوان یک متغیر وابسته می تواند تابعی از متغیر های مستقل مختلفی باشد که اهم آنها عبارتند از قیمت واردات و حجم واردات.

ضمن اینکه ریسک قاچاق مشتمل بر سه نوع است:

الف) ریسک متوجه قاچاقچیان (تامین کنندگان)

ب) ریسک متوجه خریداران کالای قاچاق (مصرف کنندگان)

ج) ریسک مربوط به نسبت واردات غیر قانونی به واردات قانونی

لذا می توان هدف نهایی از انجام این تحقیق را دستیابی به مدلی ریاضی و دقیق از ریسک قاچاق و منطبق با شرایط تجاری-اقتصادی ایران عنوان نمود.

در رابطه با مدیریت ریسک نیز نکته ای وجود دارد. مدیریت ریسک به دو دلیل برای سازمانها سهل و ساده نیست. اولاً اعمال مدیریت ضعیف ریسک اثر قابل ملاحظه ای بر تعداد زیادی از ذی نفعان از جمله سهامداران ، کارکنان و اقتصاد ملی و بومی می گذارد. ثانیاً ماهیت ریسکهای درون سازمانی

^۱ بررسی وضعیت قاچاق کالا در ایران و چند کشور متناظر - جلد سوم

بسیار پیچیده تر از ریسک های ساده ای است که به صورت انفرادی اداره می شوند (بیاتی و هلی،

۱۳۸۳: ۳).

در این تحقیق که تحقیقی کاربردی است و در راستای انجام آن- با توجه به سوالات تحقیق- از روشهای کتابخانه ای و میدانی استفاده به عمل آمده است، ابتدا در فصل کلیات تحقیق به بیان وضعیت تحقیق انجام شده از حیث سوالات تحقیق، ضرورت تحقیق و ... سخن به میان می آید. در فصل دوم به مبانی مدیریت ریسک با رویکردی جدید پرداخته می شود. در ادامه این فصل با مطالعه موردی کشور فیلیپین، مدل قاچاق تکنیکی کالا احصا گردیده و ارتباط بین متغیرهای مختلف آن بررسی می شود. ضمن اینکه با مطالعه موردی کشور اندونزی، مدل پیت که متضمن ارتباط بین قاچاق (تجارت غیر رسمی) و پدیده اختلاف قیمت است معرفی می شود. در این رهگذر بر اساس مدل معرفی شده ارتباط قاچاق با رفاه و مقوله بیشینه سازی درآمد مالیاتی دولت مورد بررسی قرار می گیرد. پس از آن مدل پیت به عنوان مدل پایه تحقیقات مارتین و پاناگاریا بسط داده شده و ارتباط بین قاچاق، تجارت قانونی و پدیده اختلاف قیمت مورد تحلیل واقع می شود. سپس مدل مارتین و پاناگاریا در محیطی که در آن شرایط اقتصادی ریکاردو- واینر (RV) وجود دارد مورد بررسی واقع شده و پس از ارائه مدل RV قاچاق، ارتباط آن با موضوعاتی مانند تغییرات تعرفه، افزایش شدت در اجرای قوانین مبارزه با قاچاق کالا و سطح رفاه تبیین می گردد. در فصل سوم نیز روش تحقیق مورد استفاده شرح داده می شود. در فصل چهارم یعنی فصل تجزیه و تحلیل اطلاعات، مدل‌های ارائه شده به لحاظ وضعیت ریسک مورد مقایسه و تحلیل قرار گرفته و نهایتاً در فصل پنجم به کمک مدل ریسک توبین، نتایج نهایی به همراه پاسخ سوالات و همچنین نتایج حاصله از مصاحبه با کارشناسان خبره حوزه مبارزه با قاچاق کالا ارائه شده و با عنایت به مدل ریسک ارائه شده، اثر چهار عامل موثر در مدل بر یکدیگر یعنی ریسک، حجم واردات، قیمت داخلی واردات و سود ناشی از قاچاق مورد تحلیل قرار می گیرد. توجه به این نکته ضروری است که با توجه به کاربردی بودن تحقیق و عنایت به روش مطالعه و گردآوری اسناد و همچنین زمینه ای بودن تحقیق نیازی به نمونه گیری و جامعه آماری نبوده است. نکته بسیار مهم دیگر اینکه با توجه به حساسیت و خطرات بالقوه ناشی از ورود به مبحث قاچاق، مطالعات و تحقیقات انجام شده در این خصوص در سطح جهانی بسیار اندک بوده و لذا اگر چه منابع مورد استفاده در این تحقیق به جهت تبیین ریسک بسیار جدید هستند، لیکن به دلایل خطرات و پیامدهای نامطلوب ناشی از تحقیق متوجه محققین و همچنین پایداری نتایج بدست آمده در تحقیقات انجام شده گذشته و نهایتاً عدم امکان گردآوری اطلاعات بویژه از طریق مشاهده

مبادی غیر رسمی ورود کالا در تبیین ریسک قاچاق از منابع قدیمی تر بهره گرفته شده است. در میان این تحقیقات می توان به تحقیقات انجام شده توسط باگواتی و هانسن، پیت، مارتین و پاناگاریا و نهایتاً شیخ اشاره کرد که البته این تحقیقات پایه و اساس و مبانی نظری تحقیقات مرتبط با تجارت غیر رسمی را نیز تشکیل می دهند.